

STJEPAN STEPANOV

PJESMA O BOŽURU LASIĆU

U Konavlima je veoma raširena predaja o Božuru (Božu, Bogdanu) Lasiću (Lašiću) koji se u polovici prošlog stoljeća, za vrijeme bune konavoskih kmetova protiv izrabljivanja od strane dubrovačke vlastele, odmetnuo u hajduke.

Predaja počiva na historijskim činjenicama. U Konavlima je bilo nekoliko buna protiv samovolje i tiranije dubrovačkih gospara, tako da su ovi bili primorani da mole susjedne države da im pošalju vojničku pomoć za umirenje buna. Takva je buna izbila već 1779¹, a bilo ih je i nakon pada Dubrovačke republike između 1844. i 1847. O tim događajima izvještuje više pisaca² i svi spominju Božura Lasića i njegovu braću. Značenje Lasićeve pobune i njene veze s općom bunom konavoskih kmetova ne ocjenjuju svi autori podjednako. Tako se Lasićev slučaj u Engel-Stojanovićevoj knjizi prikazuje kao »kavga s porodicom Pozza«. Novaković takav stav s pravom zamjera te smatra da bi takvo pojednostavnjivanje problema značilo ignoriranje činjenice da je postojalo opće stremljenje obespravljenih konavoskih seljaka za oslobođenjem od feudalnih odnosa, a braća Lasići, konačno, i nisu bili jedini buntovnici, nego ih je u tom njihovu odmetništvu i hajdukovanju — što aktivnim suučesćem, što jatačkim pomaganjem — podupiralo vrlo mnogo konavovskih kmetova. Poput Novakovića ispravno ocjenjuje ulogu Lasića u toj buni i Antoljak³, koji u svojoj knjizi ovom odmetniku posvećuje čitavo poglavlje.

Prema historijskim podacima što ih iznose spomenuti autori, opisat ćemo ukratko događaje u vezi s Lasićevim odmetništvom.

Lasićevi su bili kmetovi dubrovačkog vlastelina Pucića (Pozza) koga su u Konavlima nazivali Skatić (Škatić). Između Skatića i Lasićevih dolazilo je više puta do razmirica, pa je tako Božo Lasić jednom bio (vjerovatno po Skatiću) osumnjičen čak i zbog nekog umorstva, te je zbog toga

¹ *Dr Vlaho Novaković*, Cavtat i Konavle, Mala biblioteka br. 1, - izd. Starinar-skog društva 'Epidaurum', Cavtat 1954, str. 13—15.

² *Engel-Stojanović*, Povijest dubrovačke republike, Dubrovačka biblioteka, knj. VII, izd. knjižare J. Tošovića, Dubrovnik 1923, str. 406 i dalje.

³ *Stjepan Antoljak*, Bune pučana i seljaka u Hrvatskoj, izd. Matice hrvatske, Zagreb 1956, str. 105—108.

morao pobjeći u tursku Hercegovinu, ali se dobrovoljno vratio i predao sudu u Cavtatu, koji ga je oslobodio od optužbe.⁴ Božur Lasić imao je četiri brata koji su se zvali Pero, Sale, Mate i Čale-Mijo, a živjeli su u obiteljskoj zadruzi u selu Dunavama u gornjim Konavlima. U to su vrijeme braća Lasići bili sagradili novu kuću, jer im je stara postala ruševna i premalena. Skatić im je to zamjerio i zahtijevao od Božura da novu kuću poruši, jer je podignuta bez njegovog dopuštenja. Božo, revoltiran, odluči da se Skatiću osveti. O toj se osveti mišljenja razilaze. Antoljak tvrdi da nije nipošto sigurno tko je napao Skatića, a isto tako da nije ustanovljeno tko je opustošio Skatićevo imanje, jer je čovjek koji je pucao, ostao nepoznat, a jedino je Skatić ukazivao na Božura kao počinioca, pa su čak i vlasti sumnjale da li je uopće bilo pucanja. Isto su tako ostali nepoznati pravi počinioci pohare na Skatićevo imanju, te se općenito mislilo da su to učinili neki drugi revoltirani konavovski seljaci. Novaković je, međutim, mišljenja da je oba djela zaista izvršio Lasić, a isto je mišljenje sačuvano i u narodnoj predaji. Prema tome, događaj je tekao ovako: revoltirani Božur, kako rekosmo, odlučio je da se osveti i da ubije svoga gospara Nika Pucića Velikog, te se noću prikrade s puškom u vrt palače Pucićevih u Gružu s namjerom da sačeka dolazak Nika u »saloču«. Umjesto očekivanog Nika, uđe u saloču njegov mlađi brat Medo, koji je bio nižega stasa, te objesi o vješalicu svoj šešir, a skriveni Božur, misleći u onom polumraku da je to glava Nika, ispali metak u šešir i pobjegne u Konavle, uvjeren da je ubio Nika. Budući da su znali što ih čeka, braća Lasići, raspaljeni osvetom, posijeku brže bolje još i lozu i masline na gosparevu imanju, porazbiju bačve i proliju vino i ulje u Skatićevo skladištu u Grudi, te pobjegnu preko brda u tursko Trebinje. No ni tamo se nisu osjećali sigurnima, jer su austrijske vlasti tražile Božurovo izručenje od turskih vlasti, pa je on pobjegao u Travnik, ali se poslije toga još više puta navraćao u Konavle, gdje je imao svoje prijatelje i jatake. Međutim, dozvolom turskih vlasti, on je od vremena do vremena upadao u Konavle i da pljačka, pa je to konačno ozlovoljilo i sam narod u Konavlima. Kod jedne takve prilike ubijen je (1847) i jedan Lasićev brat, ali je Božuru uspjelo da umakne na turski teritorij s plijenom od 500 talira. No u to vrijeme desile su se i druge krađe i pljačke koje nije počinio Božur, a pripisivale su se njemu. Narod je, međutim, s vremenom zaboravio sve te Božurove grijeha, i predaja je potpuno idealizirala njegovu borbu, štaviše, uzvisila ga do legendarnog junaka, te mu čak pripisivala i nadnaravna svojstva, kao npr. neranjivost — valjda zbog toga što su panduri koji su ga proganjali više puta na njega pucali a da ga nisu uspjeli pogoditi. Novaković još navodi da je Božur stradao tek izdajom svoga kuma i jataka Nikole Babića (Vabića) u Vrbanju, u čiju se kuću, odnosno pojatu bio sklonio.

Na temelju činjenica, začinjjenih romantičkim elementima, narodna je predaja sačuvala uspomenu na ovoga svog idealiziranog buntovnika i borca protiv zajedničkog izrabljivača, i ta se predaja odrazila kako u

⁴ Antoljak, op. cit.

pjesmama, tako i u pripovijedanju o Lasićevim pothvatima i junačkoj smrti.

Najstariji literarni opis toga događaja imamo u pjesmi »Smrt Bogdana Lasića Konavljana«, a zapisao ju je Glavić⁵ koji ju je »čuo od mnogijeh u Konavlima«. Ta je pjesma bila ispjevana dok je još događaj bio u svježem sjećanju konavoskih seljaka. Glavić popraćuje pjesmu zanimljivim podacima, te navodi u opaskama tačan opis lokaliteta i osoba koje su sudjelovale u borbi s Božurim. Drugi zapis jedne pjesme o Božuru objavljen je 1900. u jednom dubrovačkom kalendaru.⁶ Ta se pjesma razlikuje i od Glavićeve i od svih ostalih pjesama o Lasiću, jer se u njoj ne opisuje Božurova pogibija, nego pothvat njegova brata Cola s nekolicinom drugih hajduka iz Božurove čete koji upadaju u Konavle i uništavaju Skatićevo imanje. Božur pri tome ne sudjeluje, a druge usmene predaje taj pothvat pripisuju baš Božuru. To je, uostalom, i karakteristično za usmenu predaju da narod svome najomiljelijem junaku pripisuje mnoge podvige i istaknuta svojstva različitih junaka koje je katkad upoznao putem starih narodnih pjesama i pripovijedaka. Ali isto tako rado prenosi na aktere starijih događaja stanovite pothvate i svojstva junaka kasnijih dogodovština. Tako npr. Pavlina Bogdan-Bijelić, u opisu otmice djevojaka,^{6a} ukazuje na Vodopićev roman »Marija Konavoka« i navodi da je jedan od dvojice suparnika pri otmici te djevojke bio »neki 'famozi' Lasić s Mrcima«, ali ne navodi o kojemu se Lasiću radi.⁷ Uz predaju o otmici, vezanu s imenom Lasića, nadovezuju se u istom članku neke tradicije koje se inače kazuju o Božuru Lasiću: da je bio neki misteriozni čudak, da je bio neranjiv, i to zato što jednom — pričestivši se — nije progutao »ostiju«, nego ju je spremio, podrezao svoju kožu i uvukao hostiju poda nju. — I sam sukob Lasića s Pucićem, prema zapisu iste spisateljice, ima se pripisati u prvom redu tome što je Lasić bio ljubomorani na Pucića zbog lijepe Mare Konavočke. Tu se očito radi o kontaminaciji dvaju događaja i dviju osoba, tj. o nekom Vuletu Lasiću kojemu su se pripisivala svojstva Božurova.

Svojstva koja se u pjesmama pripisuju Božuru uzeta su pak jamačno

⁵ Baldo Glavić, Narodne pjesme iz Dalmacije, god. 1865.—1885. i 1887., rkp. Matice hrvatske, prijepis u arhivu INU: br. 201, pjesma br. 279, »Smrt Bogdana Lasića Konavljana« (1849). Posebno upućujemo na opaske uz pjesmu, od kojih su najvažnije dodane i našem prilogu br. 1. (Originalni Glavićev rukopis čuva se u arhivu Odbora za nar. život i običaje JAZU u Zagrebu, rkp. br. 179).

⁶ Pjesma »Bogdan Lasić« od nepoznatoga zapisivača, objavljena u »Dubrovniku«, kalendaru za god. 1900., Dubrovnik, izd. i nakl. Srpske Dubrovačke Štamparije A. Pasarića 1899., str. 190—191. — Zahvaljujem prof. Stijepu Obadu, asistentu Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku, čijom sam dobrotom došao do prijepisa ovoga zapisa. (Prilog br. 2).

^{6a} P. Bogdan-Bijelić, Grabež djevojke, Zbornik za nar. život i običaje južnih Slavena, JAZU, Zagreb, 1928., knj. XXVI, 2. dio, str. 383—384.

⁷ U Vodopićeveu se romanu zapravo i ne spominje ime Lasić, jer je Vodopić izmijenio imena aktera toga istinitog događaja, pa se odnosni suparnik kod njega zove Vule. U uvodu Vodopićeveu romanu Kušar veli da je pravo ime Vulino bilo Mato Lasić. (Mato Vodopić »Marija Konavoka, po istinskom događaju iz vremena prije Austrijske zapreme Bosne i Hercegovine«. S uvodom popratio Marcel Kušar. U Zagrebu, naklada Matice hrvatske, 1893.)

iz starije narodne predaje,^{7a} tako npr. kada mu se pripisuje da je — poput klasičnih epskih junaka — imao neobično veliko srce ili čak tri srca, a to je, očito, odjek predaje o Musi Kesedžiji, odnosno o Crnom Arapinu. Tako jedna verzija o Božuru kaže da mu »u srcu tri litre bijaše«, a druga verzija govori o sedam litara⁸, dok treća govori da »su dva vrja srce mu je bilo«. Iz stare tradicije potječe i motiv da je Božura mogao raniti samo metak od srebra koje je triput pretopljeno, odnosno samo ako se srebrno puca sa dolame stavi u pušku, pa i tada samo pogotkom u zube. Ali čak ni tako ranjena nisu panduri mogli Božura svladati, niti sasjeći »brijačkinjom čordom«, nego im on — sasvim u stilu epskog viteštva — sâm savjetuje kako će ga usmrtiti, govoreći: »... vaši noži mene ne sijeku — evo vama noža plamenoga — pa vi moju osijecite glavu«. — Kako je ozbiljno narod vjerovao u te priče o nadnaravnim svojstvima Božura, svjedoči i predaja kako je nakon smrti bio razrezan te da mu je srce bilo poslano u Zagreb — u muzej, a prema drugoj verziji — čak u Beč, te da je i sama carica »depešom« naredila da se ne ubije takav junak, ali je njeno pomilovanje stiglo prekasno. Nadalje se u predajama o Božuru Lasiću taj junak opisuje s osobito izraženim crtama epskoga viteštva, pa tako s njime postupaju i sami »banduri«. Tako npr. novski pandurski serdar dovikuje Božuru u pojati koju opsjedaju: »Dobro jutro, Lasiću Božure!«, a na drugom mjestu Božur dovikuje »bandurima«: »Koji će se dobar junak naći — da će mene čekati na megdanu — na sred polja pusta Kruševoga« ili pak, u svojoj, u biti naivnoj, predodžbi o poštenoj borbi, pita Božur »bandure« na kojoj će ga strani dočekati, na što oni, naravno, sasvim realno navode krivu stranu. Ali i kada se radi o vjerolomstvu njegova druga Luke Milkovića koji, natjeran pandurskim batinama, ruši Božuru krov nad glavom, ovaj ga doduše hoće zbog toga ubiti, ali, pucajući na njega, on to popraćuje superiornim sarkazmom epskoga viteza i riječima: »Evo tebi zlačane jabuke — pa kad dođeš u Mrcine ramle — ti je podaj svoj on ženi Stani!«. Takav epski stil i jezik u tim pjesmama začuđuje još više, ako uzmemo u obzir da je pjesma nastala prije jedva stotinu godina i da tu zaobljenost posjeduju i zapisi koji su izvršeni tako reći neposredno nakon samoga događaja, što ujedno svjedoči o tome da je u ono doba epska tradicija u tom kraju bila izvanredno jako razvijena.

Novaković je prema historijskim podacima i narodnoj predaji i sam spjevao pjesmu o Lasiću Božuru u stilu epske guslarske tradicije⁹. Njegova pjesma sadrži mnogo realnih podataka, no možda baš zato djeluje pomalo racionalno, poput kronike, jer joj manjkaju romantična zanesečnost i naivna neposrednost pravih narodnih pjesama. Pjesmu o Bogdanu

^{7a} Naročito je u pjesmi o Lasiću uočljiva veza sa starom epskom pjesmom »Smrt Tomića Mijata« u kojoj je opisana pogibija tog hajduka uslijed izdajstva njegova kuma, što se čak i u pojedinostima podudara s centralnim motivom pjesme o Lasiću (vidi: Vuk St. Karadžić, Srpske narodne pjesme. Beograd 1900, knj. VII. br. 37).

⁸ Dubrovačka litra težila je 368 grama.

⁹ V. Novaković, Pjesma o Lasiću Božuru, Cavtat 1954, rkp. u Institutu za narodnu umjetnost u Zagrebu.

Lasiću spominje i Murko¹⁰ koji ju je snimio na fonografu, no njegov tekst nije mi bio dostupan, nego samo njegove opaske koje se, uglavnom, podudaraju s drugim izvjestiteljima. U Institutu za narodnu umjetnost u Zagrebu čuva se nekoliko zapisa prozne predaje i pjesama o Lasićedvoj buni (v. tekst pjesme, prilog br. 3). Jedan prozni tekst iz institutskih zbirki, zapisan u selu Komaji (1954), unesen je u zbirku narodnih pripovijedaka u redakciji M. Bošković-Stulli¹¹, gdje se u bilješci donosi i pregled osnovne literature vezane s tom tradicijom. Od ostalih zanimljiva su još i dva najnovija zapisa i to iz god. 1961. N. Bonifačića-Rožina¹² i M. Bošković-Stulli¹³, osobito zbog spontanosti kojom su kazivači govorili predaju u običnom govoru i stihu. Bonifačićev kazivač, Mato Lasić iz sela Dunave, kome je Božur bio djedov brat, dundo, počinje svoje pripovijedanje ovako: »Skatić je bio gospodar. I Božur je ogradio nešto malo kuće, pa mu Skatić pisao: Što si kuću na Dunaj-vodi ogradio, da je ni ja takve u Dubrovniku nemam. — A on mu je odgovorio: Ja ogradio svoje na svome.— Onda je on pošao u Gruž da ga ubije. Božur Lasić pucao u gospara Škatića, u klobuk mu pogodio. U Gružu. Susreo je radnike, pa im kaže da je on njega ubio, da ne trebaju ići na rad. On je pobjegao u Kruševice u Ercegovini. Pobjegao je u kuma Babića. On ga je izdao. Zalio mu pušku i nož olovom. Babić je avizo u Kotor Makarane (bandure): Dobra sam vam lova ulovio — dobra lova, Lasića Božura — i sa š njime Milkovića Luku. . . I onda su oni došli gore. I okolili mu kolibicu.« — I tako nastavlja, pola u prozi, pola u stihu, kazivati historijat svoga pretka Lasića Božura. Još je zanimljivije kazivao tu predaju Gajo Primić iz Dunava (zapisala M. Bošković-Stulli¹⁴). On najprije iznosi događaj u obliku prozne predaje, a zatim kazuje cijelu pjesmu u stihu, te na kraju dodaje još neka dopunska objašnjenja — i sve to lijepim jezikom narodnoga pripovjedača. Od daljnjih kazivača uvrštene su u prilog dvije verzije jednog pjevača iz Šešaca, po magnetofonskoj snimci i zapisu suradnika INU I. Ivančana¹⁵. Taj je pjevač počeo najprije pjevati pjesmu uz gusle, ali je nakon 44 stiha prekinuo pjevanje i zatim cijelu pjesmu kazivao zapisivaču u pero. Pjevana i kazivana verzija međusobno se razlikuju, pa ih stoga donosimo uporedo.¹⁶ Ta je raznolikost opća pojava kod dobrih narodnih pjevača, a to se može ustanoviti čak i kod zapisa, odnosno snimaka koji su izvršeni neposredno jedni za drugima, a pogotovu ako je između dviju notacija veći vremenski razmak. Tako je to i kod guslara

¹⁰ M. Murko, Tragom srpsko-hrvatske narodne epike (Putovanja u godinama 1930—1932), izd. JAZU, Zagreb 1951., knj. I i II, str. 70, 239, 247, 485, 493, 555.

¹¹ M. Bošković-Stulli, Narodne pripovijetke, izd. Matice hrvatske i Zore. Zagreb 1963, tekst br. 172. — Zahvaljujem autorici što mi je omogućila da se koristim njezinim rukopisnim materijalom prije nego što ga je ona objavila.

¹² N. Bonifačić-Rožin, Folklorna građa iz Konavala, god. 1961., rkp. INU br. 386.

¹³ M. Bošković-Stulli, Narodne pjesme, pripovijetke, praznovjerja, običaji iz Konavala, god. 1954., rkp. INU br. 171, str. 61, pjesma br. 45. (Prilog br. 3).

¹⁴ M. Bošković-Stulli, Folklorna građa iz Konavala, god. 1961., rkp. INU br. 394. (Prilog br. 4a i 4b).

¹⁵ I. Ivančan, Zapis i Konavala, god. 1961., rkp. INU br. 382.

¹⁶ Guslar se zove Marko Mišić. (Vidi prilog br. 5a i 5b.)

Nika Škilja iz Dunava, čije sam pjevanje uz gusle snimio ja¹⁷, a nekoliko mjeseci kasnije I. Ivančan¹⁸, pa su razlike između tih dviju snimaka vrlo zanimljive, tako da i te dvije verzije donosimo uporedo.

Sve tri netom spomenute magnetofonske snimke pjesme o Božuru Lasiću pohranjene su u fonoteci Instituta za narodnu umjetnost u Zagrebu. Pored mijenjanja teksta na više mjesta, mijenjaju obadva pjevača i meličku interpretaciju teksta, osobito na početku pjevanja, dok je u daljnjem toku pjevanje i melički i ritmički mnogo staloženije. I samo pjevanje ovih dvaju pjevača razlikuje se prije svega po tome što odaje dva različita interpretatorska temperamenta. Mišić je racionalniji, rijetko podiže glas i melička linija njegova pjevanja teče uglavnom jednolično, pripovjedački, bez istaknute emocionalne angažiranosti¹⁹. Škilj je naprotiv pri pjevanju sav zanesen, melička linija mu je valovita s čestim dramatičnim podizanjem glasa, a u uzbuđenju, na kraju stihova, muklo uzdiše (što se doimlje kao stenjanje od boli koju suosjeća s junakom čije stradanje opijeva, tačno kao kod naricanja za mrtvim) pa je stoga njegova interpretacija sva u snažnoj dramatičnosti.²⁰

Zanimljivo je da je tonski niz Škiljeva pjevanja naoko mnogo arhaičniji od Mišićeva, što je neobično, jer je Mišić iz udaljenoga i teško pristupačnog brdskog sela Šiešaca, visoko u planinama, dok je Škilj iz Dunava na obronku konavoskog polja, dakle iz mnogo manje zabitnoga kraja nego što je Mišićev, pa bi po svim zakonima vjerojatnosti moralo biti baš obratno. Pjevanje jednoga i drugog pjevača kreće se u okviru tijesnih tonskih odnosa dinarske guslarske akustičke tradicije, ali se međusobno razlikuju najupadljivije po tome što je u Mišićevu pjevanju najdublji ton toga niza tretiran na način kao da je to subsemitonium modi, jer se on na tom tonu nikad ne zadržava dulje, nego ga se samo kratko dotiče kao u nekoj vrsti »cambiate« u kadenci pred kraj svakog melostiha, te taj ton odmah napušta i melostih završava tonom koji je za pola stepena viši od najdubljega. On dakle, najdublji ton toga niza više ne osjeća temeljnim tonom modusa nego očito njegovom prijedhodnicom (vođicom), a tonikom osjeća idući viši poluton. Budući da to kod Mišića nije slučajna i usputna pojava, nego konstanta koja se ponavlja kod svakog melostiha, moglo bi se to tumačiti i kao neke vrste individualne degenerativne pojave kod toga pjevača, jer je očito da najdublji ton njegova pjevanog niza više ne djeluje na osjećaj toga pjevača kao definitivno smirenje napetosti meličkog luka — a baš bi to bi znak da se radi o temeljnom tonu toga niza — nego taj pjevač to smirenje osjeća tek kada dostigne idući viši poluton, dakle potpuno u smislu funkcije: prijedhodnica — tonika, samo što su funkcije obaju tonova pomaknute za jedan ljestvični stepen naviše.

¹⁷ Stj. Stepanov, Narodne pjesme i svirka iz Konavala, god. 1961., rukopis INU br. N 304. Prilog br. 6a.)

¹⁸ Ista zbirka kao pod br. 15. (Prilog br. 6b.)

¹⁹ Notni prilog br. 1.

²⁰ Notni prilog br. 2.

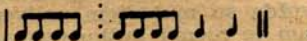
Kod Škilja, naprotiv, toga nema. Njegov melostih završava uvijek na najdubljem tonu toga tradicionalnoga tonskog niza i tu nema nikakve sumnje da on taj ton još nepomučeno osjeća kao potpuno zadovoljavajuću finalis, tj. kao temeljni ton toga arhaičkoga tonskog niza.

Ovdje bih htio iznijeti pokušaj provjere ove moje hipoteze. Ako, naime, tonski niz Mišićeva pjevanja (bez obzira na finalni ton njegove završne kadence) premjestimo funkcionalno na njegovu arhaičku osnovu, tj. ako njegovu najdubljem tonu vratimo pretpostavljenu nekadašnju funkciju temeljnoga tona, pa rezultat toga pokušaja usporedimo s tonskim nizom Škiljeva pjevanja, vidjet ćemo da su tada ta dva tonska niza gotovo identična. Čini se prema tome da bi moja prije iznesena naslućivanja mogla biti osnovana.

Pri svirci na guslama, na kojima prate svoje pjevanje, obadvojica pjevača upotrebljavaju svega tri tona. Naravno, i ovdje se ponavlja pojava koju sam netom pokušao rastumačiti.

Pjevačka se dionica kod obojice pjevača redovito odvaja od tonova pratnje na guslama i ide naviše. To je i najčešći način pjevanja uz gusle, jer guslari ne običavaju pri svirci upotrebljavati više od dva prsta lijeve ruke, tj. kažiprst i srednjak, što skupa s prazno ozvučenom strunom čini tri tona, koja se nižu u polutonskom slijedu, dok se pjevačka dionica nikada ne zadovoljava tako malim brojem tonova, nego se (prema emociji) proširuje na četiri do pet tonova, kako je vidljivo i iz naših primjera u prilogu.

Pri pjevanju obaju pjevača prevladava polimetrija i poliritmija, osobito na početku pjevanja, tj. pijevna linija se nastoji prilagoditi jezičkim i dramatskim zahtjevima interpretiranog teksta, a to je način koji je svojstven većini dobrih guslara. Osnovni metar je $\frac{2+4}{4}$ a osnovni

ritam je , no i jedan i drugi se dosta rijetko su-

sreću u toku pjesme, jer dramatika epskih i baladnih tekstova ne dopušta metrijsku i ritmijsku istovetnost oblikovanih melostihova, budući da bi to sputovalo dramatsku izražajnost i djelovalo bi monotono u toku dužega pjevanja.

U prilogu objavljuju se samo fragmenti pjevanja uz pratnju gusala navedenih dvaju pjevača, ali i tako djelomična notna slika dopušta da se uoče sve najvažnije karakteristike o kojima je bila riječ.

Možda je još potrebno reći i to zašto donosimo u cijelosti tekstove nekoliko varijanata ove zanimljive pjesme. Tekstovi djeluju u prvi mah možda pomalo jednoliko i monotono, ali s obzirom na već spomenutu arhaiku motivâ i epske strukture ove pjesme, koja se u isti mah svojom tematikom odnosi na gotovo suvremen događaj, vrijedno je da se na živim primjerima pokažu i variranja u njezinim motivima i obliku, koja su, kad se pobliže razmotre, ipak znatna. Uz to ovi primjeri daju i dobar uvid u promjene koje isti kazivač unosi u tekst prilikom ponovljena kazivanja, kao i u odnos između pjevane i kazivane epske pjesme.

SMRT BOGDANA LASIĆA KONA VLJANINA (1840)

(zapis Balda Glavića, koji ju je »čuo od mnogijeh u Konavlima«)

Bijela je pokliknula vila
 sa Kruševa brda visokoga
 pa mi zove novskoga srdara:
 »U bogu ti, od Novog srdare,
 a ti spavaš a abera nemaš!
 Dvije su ti zmije upanule
 u Kruševo u polje široko,
 u bijelu kulu Babićevu;
 jedna zmija Lasiću Božure,
 a drugo je Milkoviću Luka
 Ti pobuni po Novom bandure
 i urani u polje Kruševo
 prije zore i bijela danka,
 Božova će zakukati majka;
 njegove su puške otrovane,
 er su one uljem nalivene
 da ne mogu vatru sastaviti,
 pa ćeš njega živa uvatiti.«
 Kad to čuje od Novog srdare,
 on imade arambašu svoga
 po imenu Terzić Matijaša,
 preda se ga dozivlje srdare:
 »Ajde, Mato, na sela Mokrine
 a na kulu Lazarević Jova,
 nek pokupi mokrinske bandure
 nek me čeka u polju Mokrinu,
 u Mokrinu polju širokome
 na dva sata prije bijela dana;
 a ti, Mato, ajde po Novome
 i sakupi po Novom bandure;
 da ste k meni do bijele kule!«
 Kada Mato razumi srdara
 pa potrča u selo Mokrine
 a do kule Lazarević Jova,
 te ti Jovu po istini kaže:
 »Pozdravi te od Novog srdare
 da pokupiš Mokrinske bandure,
 da nas čekaš usred polja ramna,
 usred ramna polja mokrinskoga
 na dva sata prije bijela dana;
 dobra lova ulovit imamo.
 A ja idem po Novome gradu
 sakupljati novljanske bandure;
 a kad bude na iskupu vojska,
 eto ti nas k tebi u Mokrine.«
 Ode Mato po Novome gradu
 te mi trista on iskupi druga,
 pa k srdaru do bijele kule.
 Otole se srdar podignuo
 put Mokrinā sela malenoga;
 tu ga čeka Lazarević Jova
 su njegovom silom od bandurā.
 Otole se vojska podignula
 pak mi idu u Polje kruševsko,
 okoliše prebijelu kulu
 Babićevu, ostala mu pusta!
 U njoj ti je Lasiću Božure
 a do njega Luka Milkoviću.
 Tu srdare s vojskom počinuo
 dok bijela zora započela;
 tada viknu od Novog srdare,
 viknu glasom što mu grlo dava,
 i dozivlje Lasića Božura:
 »Dobro jutro, Lasiću Božure!«
 Ali njemu Božo odgovara:
 N'je mu dobro koga jutros zoveš.«
 Govori mu od Novog srdare:
 »A ne boj se, Lasiću Božure!
 Božiju ti ja zadavam vjeru
 da ti niko ništ' učinit neće,
 vet se predaj česaru u ruke!
 Da si vila, pa da imaš krila,
 ti nam jutros polećeti nećeš.«
 Odgovara Lasiću Božure:
 »Vala tebi, koji jutros zoveš
 i česaru mladome vladaru!
 Ja sam bogu tvrdu vjeru dao
 da ću prije izgubiti glavu,
 nego živ se predati u ruku,
 pa te ruke a ma čije bile.«
 Tu je riječ Božo ispuštio,
 uto puklo pet stotin' pušaka
 od naredbe novskoga srdara
 a u pustu kulu Babićevu.
 Kad to čuje Lasiću Božure,
 tad je dugu pušku privatno,
 na puški je gvožđa razmaknuo
 i niz pušku ugleda srdara:
 odistine pogubit ga čaše,
 ali pusta puška otrovana,
 gvožđa su mu uljem nalivena;
 kum je njemu pušku otrovao,
 pōprla ga vjera i kumstvo!
 Kad to vide Lasiću Božure,
 da su njemu puške otrovane,
 vidi Božo de će poginuti,
 pa mi zove Luku Milkovića:
 »Bogom brate Luka Milkoviću,
 eto vidiš očima tvojijem
 što je meni kume uradio.
 Tebi nije za prešu ginuti,
 vet se predaj u careve ruke,
 pa ti gledaj kako ću poginut,
 oću li se, brate, osvetiti!
 Pozdravi mi braću i rodake,
 i ostale po selu jarane;
 nek me braća a osvete jedna!
 Pozdravi mi po selu devojke,
 nek za dušu meni boga mole!«
 Tad izlazi Luka Milkoviću...
 Vatiše ga od Novog banduri,
 pa ga biju zjalom od pušaka,
 i siluju Milkovića Luku
 da on valja prebijelu kulu.

Al je kula slamom pokrivena, lasno ti je razvaliti bilo.	115	Tad u ruku noža privatio, pa zavika grlom iza glasa:	
Al još Božur imade oružja, što ga junak sved' nosi uza se; dvije puške za pasom mu bile, puške dvije obe kuburlije,	120	»Koji će se dobar junak naći da će mene čekat na megdanu, nasred polja pusta Kruševoga?»	180
one su mu dvije vjerne druge, ili spava da boravi sanak, ili hoda da provada danak, one su mu vazda za svakajem, one su mu vazda te sigurne,	125	Al' se nađe Brajičević Đuro Iz malena sela Paštrovića. Zaigra se Lasiću Božure z gol'jem nožem u ruci desnici, u lijevoj kuburlija mala:	185
obe dobre, obe pouzdane; pa kad vide Milkovića Luku 'de mu bjelu razvalio kulu, pa ga zove Lasiću Božure:		pa uvati Brajičević Đura, udari ga nožem iza vrata, od jednoga dva je učinio. Do njeg bio Radovčiču monče;	
»De si, Luka, nevijerni družje? Što mi bijelu razvaljivaš kulu, a otvoraš dušmaninu vrata, a da bi me uvatio živa?	130	njega Božo puškom udario, u koljenu nogu mu slomio. Pa skočili svi redom banduri, u Božura vatru naložili;	190
Ubit ću te, vjera ti je tvrda! Malu ti je pušku izvadio, na njojzi je vatru načinio, i obrani Luku Milkovića.	135	al junaka Lasića Božura, njega puška pogubit ne može.	195
A kad Luka rane dopanuo, tada viknu Milkoviću Luka, viknu bolan što ga grlo dava, i on zove od Novog srdara:	140	Pa on srce u četu bandura gol'jem nožem u ruci desnici, pa siječe što mu pod nož dode. A kad vide od Novog srdare da junaku Lasiću Božuru,	200
»Gospodare od Novog srdare, ja ti više valjat kulu neću! Ubit će me Lasiću Božure!		da mu vatra nauditi neće, na bandure zapovijed daje da na Boža navale kamenjem. Pa evo ti nekoliko druga, na nj se meću kamenom s ramena	205
Er imadem braće i rodakā, pa će sva zla panut u Konavle; Milkoviću ubiće Lasića, a Lasiću ubit Milkovića, oće krvca nanuti velika,	145	eda bi ga smrti umorili. Kad Božuru kamen dodijao, tad se sruši na zemljicu crnu. Al ga jošte desna ruka služi, pa mi nožem oko glave maše	210
stoga neću da ti valjam kulu.« Tad skočila sila od bandurā I 'deno je Luka valjo kulu, onde ti je puška pogodila, udarila Lasića Božura	150	i siječe što mu pod nož dode: nek' se priča i nek' se pov'jeda kako se je Božur osvetio prije neg je junak poginuo na onome polju Kruševome,	215
u gubicu u brka žutoga, u brk mu je zno udarilo, na perčin je straga izlazilo; pađe tada Lasiću Božure...	155	na Kruševu, ostanulo pusto! A da vidiš Terzić Matijaša! Što ne može na Božuru živu, to mu mrtvu odasiječe ruku, pa se hvali svojemu srdaru,	220
A zavika jedan od bandurā: »Ubio sam Lasića Božura!«	160	pa se hvali kralju i česaru, da pogubi Lasića Božura. Pa za tako svoje nejunastvo dobi Terzić medalju od kralja.	225
Tad veselje srdar učinio... Ali Božo nije poginuo, vet se opet na noge dignuo, iz česica fišeke vadio, pa na ruku praha istresuje,	165	O Terziću, crn ti obraz bio! Ti se hvali koliko ti drago kad junaštvo svi ti dobro znamo!	
pa se prahom zalaga crnijem; a u pluski imade rakiје, pa žeženom zalijeva rakiјom; pa tad viknu iza svega glasa, i od kule otvorio vrata,	170		
dugu mi je pušku izmetnuo, izmetnuo na rosnu livadu: »Pogledajte duge puške moje! A kakva je vjera u 'rišćanā, na kumostvu što učini kume!«	175		

Opaske Glavića (izvod):

uz stih 2: Kruševu (brdo) ili Kruševica, gora vrh Konavala, ostaje između sela Mokrina i Zubaca, a na podnožju ima selo Kruševice.

Uz st. 3: Po svoj prilici bijaše neki Pero Vodopić.

Uz st. 21: Matija Terzić bandurski

arambaša rodom s Novskih Pada bijaše odlikovan medaljom i križem, spade na rđu i umrije kao prosjak ne'de okolo 1884. godine.
Uz st. 23: Mokrine su više Sutorine.

Uz st. 24: Jovo Lazarević mokrinski bandurski arambaša.
Uz st. 189 Radovčić s Kamenoga više Herceg-Novoga, kažu da još žive i o štapu ide na pašu.

2. BOGDAN LASIĆ

Pjevač i zapisivač nepoznati. Objavljeno u kalendaru »Dubrovnik« god. 1900.

Knjigu piše Lasiću Bogdane iz Čajnika iz više Trebinja,¹ pa je šalje u Konavle ravne a na ruke Bijelića Pera:
»Pobratime, Bijelića Pero, nestade mi u česi davana, a u džepu para i dinara; ja razdrijev na nogam opanke, već mi piši listak knjige tanke: jesu li se smirili Konavli, i jesu li pošli Makaraní, jesu l' doma Konavljani mladi, smije li se u Konavle doći, da privatim u česu duvana, a u džepu para i dinara.«
Pa kada je knjigu nakitio knjigu spremi u Konavle ravne; knjiga dogje Bijeliću Peru.
Kad je Pero knjigu proučio, onu baca drugu nakitio, te je spremi u Čajnika ravna svomu pobri Lasiću Bogdanu:
»Pobratime, Lasiću Bogdane, dobro su se smirili Konavle, svi su doma Konavljani mladi, a pošli su makarski banduri, nešto ih je malo ostanulo; kunem ti se i vjeru ti davam, da na dvades možeš udariti, a sa Čolom bratom od matere.«
Pa kada je knjigu nakitio, knjigu spremi u Čajnika ravna; kudgoj pogje u Čajnika dogje.
Kad je Božo knjigu prihvatio knjigu štije i na nju se smije, pa je Čola brata dozivao:
»Ču li Čolo, brate od matere, ti pritegni na nogam opanke, u česice pokupi fišeke, a prepuni bistra dževerdala, da idemo u Konavle ravne.«
Kad je Čolo knjigu razumio, u mlagjega pogovora nema, on pritegne na nogam opanke, u česce pokupi fišeke, prepuniše bistre dževerdale.

Otole se oni podigoše, kudgoj pogju u Trebinje sagju.
U lipjo su doba dolazili po akšamu oko jacijama.
Kad dogjoše vodi Trebišnjici, al na vodi lagje ne imade, pa besjedi Lasiću Bogdane:
»Ču li, Čolo, brate od matere, da budimo, budít ne smijemo, već sazuvaj sa noga opanke, da gazimo rijeku Trebišnjicu.«
Što rekoše ono učiniše.
Pogaziše rijeku Trebišnjicu, s ove strane na onu onamo, dok padoše u Konavle ravne.
Baš na kulu Bijelića Pera zakucaše alkóm na vratima; odzivilje se Bijelića Pero:
»Ko mi kuca alkóm na vratima, nijesam kurva da me ob noć traži.«
Dozivilje ga Lasiću Bogdane:
»Ja sam, pobro, Bijelića Pero, otvori mi na čardaku vrata.«
Kad je Pero knjigu razumio, pa je Joza slugu dozivao:
»Ču li, Jozo, moja slugo vjerna, brže trči niz tanka čardaka, ti otvoraj na čardaku vrata.«
Kad je Jozo njega razumio, sa dušeka na noge skočio, na čardaku otvorio vrata, a u kulu Boža uvodio.
Dočeka ih Bijelića Pero, za b'jele se ruke uhvatiše, za junačko zdravlje upitaše, u b'jelo se lice izljubiše; za punu ih sovru postavio, iznio im vina i rakije i debela mesa ovnovine.
Još se čašom nijesu obredili, dok evo ti Popjevala Luke, a za njime Miočević Rade, a za Radom Vlautine Mato; evo ti ih na bijelu kulu.
Kada su se pobri sagledali, za bijele se ruke uhvatiše,

¹ U pjesmi su ostavljene sve ortografske i gramatičke osebujnosti što ih sadrži štampana verzija u kalendaru »Dubrovnik«.

u bijelo lice poljubiše.

A kad su se vina nakitili,
vrazi Čolu mirovat ne dali,
već izagje pred bijelu kulu,
a za njime Miočević Rade,
a za Radom Popjevalo Luka,
a za Lukom Mato Vlautine,
pa odoše gori u Meljine,
baš do stranja Škatića Nikole,
pa na stranju vrata razlomiše,
do rujna se vina dobaviše.
Kad se oni vina nakitiše,
iz bačava čepe izvadiše,

a po stranju vino istočiše.

Kad to začu Miralaja kneže,
on pokupi trides Makarana,
da uhvati Čola i družinu.
Ma da vidiš Lasića Čolicu
i njegova sva tri pobratima,
rašćeraše makarske bandure:
tri ubiše a pet ih raniše,
a vrane im konje pohvataše,
pokidaše grive i repove,
poslaše ih doli niz Meljine,
neka vidi Miralaja kneže,
kako ga je Čolo darovao.

4a Kazivanje Gaje Primića iz Dunava god. 1961. Maji Bošković-Stulli

Kad su Lasići kuću gradili, ogradili su je dosta veliku sa sedam prozora — tu u Dunavama. Za to su čuli njegovi gospari Škatići iz Dubrovnika. Pozvali su Lasića i pitali ga zašto je on ogradio kuću toliko veliku bez njihova pitanja na njihovu zemljištu. On im je odgovorio da se je podigla i familija malo viša, zato je morao kuću graditi. Onda su veliki datak nastavili na Lasića.

Ali sin Božur se je podigao i nosio sve oružje što imo, otišao je u Škatića bašču, iso se u jedan čempres koji je bio prema punještri i gledao je kako će kojega videti od tije' vlastelina Škatića. Jedan je naišao, a on je iz dževerdala zapalio i digao mu klobuk s glave. Vlastelin je pao, a Božur je niza čempres sašao, pobjego u Trebinje — tu mu nije mogo niko ništa, to je bilo tursko. Iz toga Lasićima nije bilo tega velikoga datka, a Božur je bio bačen kao hajduk. Iz Trebinja bi salazio pod krijući doje i pjačko ko mu je bio što na zubu. Iz Trebinja bi pošo nekomu Vabiću na kumstvo da mu krsti dijete, i tamo je poginuo. Otole pristaje pjesma. (Na ovo kazivač neposredno nadovezuje kazivanje pjesme br. 4^b).

3. Napisao Ivaniš Ivo (1897) iz Uskoplja
god. 1954. za Maju Bošković-Stulli

Bijela je klikovala vila
s Kamenoga iz više Novoga,
pa dozivlje iz Novoga grada
po imenu Đelića segdala:

»Slušaj mene, Đeliću segdale,
ja sam tebi lova opazila
tamo gore u Vrbanje gornje
na kolibi Babića Nikole
ugledah ti dvije zmiđe ljute,
prvo ti je Lasiću Božure,
a drugo je Milkoviću Luka,
koji se ne boju cara ni česara.»

4b Kazivao Primić Gajo (1886) iz Du-
nava god. 1961. Maji Bošković-Stulli:

Bijela je klikovala vila
s Kamenoga poviše Novoga,
Gijernića poziva serdara,
te ovako njemu progovara:

»O Gjerniću, moj sokoloviću,
eno tebi lova debeloga
u Vrbanju, brdu visokomu,
ljute guje, Lasića Božura.

Već, Gjerniću, moj sokoloviću,
ti okupi sve Novjane listom,
poj k Vrbanju, brdu visokomu,
te uhvati Lasića Božura.

Kad je Đelić razumio glase,
on napiše listak knjige bijele,
pa je šalje pobratimu svome
u Dobrotu Dobruševiću Matu.

Sve mu kaže što je i kako je,

da mu skupi trideset bandura

sve po puški i po desnoj ruci,
kojim nije žao poginuti.

Kada Mato sitnu knjigu primi,
on se skoči na noge lagane
pa sakupi trideset bandura,

pa ih vodi do Novoga grada.

Tamo ih je Đelić dočekao,
napiše se vina i rakijske
pa odoše ravnoj Sutorini;
ujtiše se brda Bjeletine,
pa dodoše u Vrbanje gornje,
a na kulu Babića Nikole.

Uto je i danak osvanuo
i žarko je izlazilo sunce.
Podraniše do dva pobratima,
pa izađu pred kolibu pustu
da umiju svoje bijelo lice;
ali gleda Đeliću segdale
sa svojih trideset bandura,
onda veli Đeliću segdale:
»Pobratime, Babiću Nikola,
koji ti je ono od Latina,
u plećima širi od aršina,
a garu ga mrke nausnice?«
Veli njemu Babiću Nikola:
»Pobratime, Đeliću segdale,
ono ti je Lasiću Božure
koji se ne boji cara ni ćesara.«

Ti ćeš lako njega ufatiti,
izdat će ga Vabiću Nikola
na kumovstvu i na vjeri tvrdom.«
Kad je Gjernić razumio glase,
on je sitnu knjigu nakitio,
te je šaje u Dobrotu ravnu
a na ruke Njegoševiću Matu.

Sve mu pravo po istini kaže
kako ga je vila dozivala:
»Već čuj, pobro, Njegoševiću Mato,
čijem primiš ovu knjigu bijela,
ti pokupi redom Dobročane
za trideset i četiri druga,

koj' ne žali junak poginuti
ni na punu pušku udariti.
Povedi ih meni u Novoga,
da idemo Vrbanju brdu visokomu
uvatiti Lasića Božura!«
Kad je Mato razumio glase,

on pokupi trideset Dobročana
sve po puški i po desnoj ruci,
koj' ne žali junak poginuti
ni na punu pušku udariti,
dovede i' Mato u Novoga
te on ide Gjerniću serdaru
i Gjerniću 'vako progovara:
»Dobrije' sam drugā okupio,
pa 'ajdemo brdu visokomu
do pojate Vabića Nikole!«

Gjernić se je smjesta ufatio
jer mu vojska bješe na okupu —
četeres drugā, ni manje ni više —
te odoše Vrbanju, brdu visokomu,
te kolibu bješe opkolili,

Jopet veli Đeliću segdale:
»Pobratime, Babiću Nikola,
koi ti je drugi od Latina
štono nema brade ni brkova,
a ljepši je od svake djevojke?«
Njemu veli Babiću Nikola:
»Pobratime, Đeliću segdale,
ono ti je Milkovića Luka,
ono ti je guja u kamenu.«
A pobri se u kolibu vrate.
Kad se oni u kolibu vrate,
onda viknu Đeliću segdale:
»Ko je ovdje Lasiću Božure,
nek se preda u bandurske ruke
i bez rane i bez mrtve glave!«
Kad to začu Lasiću Božure,
pa on viknu ko da jeja riknu:
»Čuješ mene, Đeliću segdale,
dok je meni na ramenu glave,
ja se ne dam u bandurske ruke.«

iz pušaka oganj oborili.
Ali viče Lasića Božure:
»O moj kume, Vabiću Nikola,
što si, bolan, 'čele okupio,
opremio meni u kolibu —
neka peca, neka i ne peca!«
Zarekla se dva brata Brajića
da će Božu okinuti glavu.
U to doba i sunce granulo —
vrag nanese jednu babetinu,
ona javi malene kozličice.
Bandurima 'vako govorila:
»O banduri, žalosna vam majka,
vi Božuru ništa ne morete,
njega puška ubiti ne može,
već srebrena puca sa dolame:
turite je puški dževerdalu,
gledajte ga u bijele zube!«
Tu se bješe š njime prigodio
njegov pobro Milkovića Luka,
te on Luki 'vako progovara:

Onda veli Lasiću Božure:
»Pobratime Milkovića Luka,
nemaš, brate, zašto poginuti,
već se predaj u bandurske ruke;
nego 'odi, sladak pobratime,
da kleknemo, da se poljubimo!«
Pa kleknuše pa se poljubiše,
pa mu veli Lasiću Božure:
»Slušaj mene, Milkovića Luka,
ako ikad na Mrcine sadeš,
pa ti pođi u Dunave ravne
na bijelu Lasićevu kulu,
pa pozdravi Lasićevu Stanu,
a na ime moju staru majku,
da se nada suncu i mjesecu,
sinu Božu više nikad neće!«
Onda su se pobri rastanuli.

Milkovića uj'tiše banduri,

»Nemaš, Luka, zašto poginuti!

Nego ajde u Konavle ravne
s onu bandu Dunaj-vode ladne,
pozdravi mi Lasićevu majku:

da se nada suncu i mjesecu,
sinu Božu više nikadara!«

Tad iziđe Milkovića Luka
i banduri njega uvatiše.

pa ga biju od puške grličom,

da se penje na kolibu pustu,
da razmiče slamu ražanicu,
da Lasiću napravi pendžere.
Kad su Luki jadi dodijali,
on se penje na kolibu pustu
pa razmiče slamu ražanicu.
Kad ga vide Lasiću Božure,
pobratimu svome progovara:
»Milkoviću, sladak pobratime,

il je voja ili je nevoja
da se penješ na kolibu pusta?«
Njemu veli Milkovića Luka:
»Pobratime, Lasiću Božure,
dodijaše bati od bandura.«
Kad je Lasić riječ razumio,
pobratimu svome govorio:
»Evo tebi rumenu jabuku.
iz mojega bistra dževerdara.«

Al dževerdar vatru ne sastavi,

jer mu ga je Babić zatopio,
zatopio lojem i katramom.
Kad to vide Lasiću Božure,
kad on vide da mu je prevara,
dževerdarom o tli udario,
a izvadi pušku iz potaje,
pa je puški vatru primaknio,
pa pogodi Milkovića Luku,
pogodi ga po svilenu pasu;

u nož ga je kugla udarila,

olovo se sali oko srebra;

Milković se sruši niz kolibu,
ko da su ga rane dopanule.
Al da vidiš jada i gorega,
vrag nanese staru babetinu,
a govori Đeliću segdalu:
»Znaš li dobro, Đeliću segdale,
znaš li dobro, ne znali te ljudi,
da Lasića ubiti ne može
nego srebro triput pretopljeno.«

Onda Đelić pucu otkinuo,
u svoju je pušku položio.
I još mu je baba govorila
da ga gleda u bijele zube.
Tad banduri opkoale kolibu,
dva su brata stala na vratima,
a Đelić se penje na kolibu

Na silu ga, pobre, načeraše

da on vaja slamu ražanicu,
čini prozor Lasiću Božuru.

Kad opazi Lasića Božure,
on upita Milkovića Luku:
»Milkoviću, sladak pobratime,
ili su te sile načerale,
ili je dobra voja tvoja
da mi činiš prozor na kolibi?«
Milkoviću pak mu progovara:
»Nije, pobro, dobra voja moja,
nego su me sile načerale.«

Tad da vidiš Lasića Božura —
on potegnu šajna dževerdala
da ubije Milkovića Luku,
a dževerdal neće da mu pali...
On potegnu dvije kumbarlije —
al nijedna opalit ne može:
zalio j' Vabića Nikola...

Tad potegnu pušku srmajliju,
i ona mu bješe opalila
i pogodi Milkovića Luku.

Milkoviću dobra sreća bila:

za pasom mu o' srebra nožnice —
po srebru se prolilo olovo,
te Milković rane ne dopade —
al se svali niz tu pojatinu,
kao da je rane zadobio.

Te da vidiš Gjernića serdara:
sa dolame pucu otkinuo,
pa je turi puški dževerdalu,

do prozora bješe dolazio
de j' svaljena slama ražanica.

pa ugleda Lasića Božura,
pa ga gleda u bijele zube,
svojoj puški vatru primaknio,
pa pogodi Lasića Božura,
pogodi ga u bijele zube,
na zatijak zrno izlazilo.

Kad Lasića rane dopadoše,

iz fjaške se prahom zasipaše,
a iz ploske se zali rakijom,
pa plamena noža izvadio,
pa on viknu što mu grlo dade:
»Drž' se dobro ko je na vratima,
evo njemu Lasića Božura!«

U vrata je nogom udario,

od dva brata napravi četiri.

Čaše Lasić ranjen pobjegnuti,

ali njemu loša sreća bila,

pod njime se međa razorila

pa Lasiću noge salomila.
Tu skočiše mladani banduri,
ubiše ga drvljem i kamenjem,

Dobro gleda Lasića Božura,

pogodi ga u bijele zube —
na zatijak puca izlazila.
Viknu Božur: »Jao, moja majko!«

Baruta se bješe dobavio,
pa se zasu u bijele zube
i zali se iz ploske rakijom.

I povika iz grla bijela:

»O banduri, žalosna vam majka,
na koju ćete me dočekati stranu?«
Al povika straža od bandura:
»Na desnu te mi čekamo stranu!«
Iz pojate Bogdan najurio
z golim nožem u desnici ruci —
z desne bande niđe niko nema
nego samo dva brata Brajića,
kojino se zarekli bijaše
da će njemu ukinuti glavu.
Jednoga je nožem udario
i od njega dvoje napravio.
Drugomu je osjekao glavu
prije već je na zemju padnuo —
i Bogdan je noža povratio,
sasjeko ga do svilenā pasa.

Božuru se tijesno dogodilo
da pobjegne glavom bez obzira.

Do međe je jedne dotrčao —
pod njime se međa profundala,
a pod međom jama od krumpira,
te zatrpa Lasića Božura,

i banduri pa su dolećeli,
pritisnuše drvljem i kamenjem
da ubiju Lasića Božura.
Stadoše ga i nožima sjeći —
ali Božur njima progovara:
»O banduri, žalosna vam majka,
vaši noži mene ne sijeku.
Evo vama noža plamenoga
pa vi moju osjecite glavul!«
Njegošević noža privatio,
njegovu je glavu odrubio,
te na konja njega tovariše,
Kruševicam ravnim dočeraše
kod Spasove prebijele crkve.

pa Lasiću srce izvadiše,
u srcu mu tri litre bijaše,
još mu biše srce rastovasto.
I srce mu u Beč opremiše,
Kad je srce u Beč dolazilo,
onda veli od Beča carica:
»To je bila od boga grehota
da j' ovaki junak poginuo.«

5 b. Marko Mišić kazivao u pero
Ivanu Ivančanu:

Bijela je klikovala vila
sa Vrbanja, mjesta kamenoga,
pa dozivje u Novoga grada
po imenu Gerdića serdara:
»Oj, Gerdiću, moj sokoloviću,

ako piješ u mehani vino,
na gorke ti rane udarilo!
Ako ljubiš na dušeku ljubu,
u zô čas je junak poljubio!
Eno tebi lova debeloga,

dobra lova, Lašića Božura
u Vrbanju, mjestu kamenomu,

u pojati Vabića Nikole!
Njeko čuvo, a njeko ne čuvo —
dobro čuo Gerdiću serdare,
kako čuo, na noge skočio.
On zove pobratima svoga,
pobratima Terezića Mata:

»O moj Mato, sladak pobratime,
dano skoči na noge lagane,
pa mi kupi trideset serdara,
sve po pušci i po desnoj ruci,
koji nema ni oca ni majke,
koj' ne žali, brate, poginuti,
ni na punu pušku udariti —
pa dovedi k meni u mehanu!
Kad to čuo Terezića Mato,

on se skoči na noge lagane,
pa on skupi trideset serdara,

dovede ji' njemu u mehanu,
pa im dava piva i jediva,

dok se crna nojca uvatila...
Pa se skoči na noge lagane,

Dalje se nastavlja u prozi:

Onda su njega tu parali, srce mu iz-
vadili; sedam litara mu je bilo u srcu;
su dva vrja srce mu je bilo. I u Beč
je ono opremjeno. Možda se u Beču i
danas nalazi. Ustoliko je stigla depeša
iz Beča grada bijeloga, da se taki ju-
nak ne smije smaknuti — a on je bio
već mrtav.

5 a Marko Mišić pjevao u magnetofon
Ivanu Ivančanu

Bijela je klikovala vila
sa Vrbanja, mjesta pitomoga,
pa dozivje u Novoga grada
po imenu Gerdića segdara:
»Voj, Gerdiću, moj sokoloviću,
daj se diži na noge lagane!
Evo piješ u mehani vino,
na gorke ti rane udarilo!
Ako jubiš na dušeku jubu,
u zô čas si junak poljubio!
Eno tebi lova debeloga
vu Vrbanju, mjestu kamenome,
dobra lova, Lašića Božura!

Nego kupi tvoje Novjaljane,
Novjaljane i oko njega!
Da si brže na Vrbanja stigo
u ...ati Vabića Nikole!»

Kad to čuo Gerdiću segdare,
on se skoči na noge lagane,
pa on ište pobratima svoga,
pobratima Terezića Matu,
pa on Matu vako progovara:
»Nego, Mato, sladak pobratime,

daj mi kupi tridesti segdara,
sve po pušci i po desnoj ruci,
koji nema ni oca ni majke,
koj' ne žali da će poginuti,
ni na punu pušku udariti!»

U mlađega ne bi pogovora,
pa se skoči na noge lagane
i sakupi tridesti segdara
sve po pušci i po desnoj ruci,
koji nema ni oca ni majke,
koj' ne žali, brate, poginuti,
ni na punu pušku udariti —
pa i' vodi u pjanu mejanu,
dava njima piva i jediva.
Tu ji' bijel' danak ostavijo...

pa on viknu što mu grlo dava:
»A na noge, moja braćo draga,

valja sada do Vrbanja poći,
do pojate Vabića Nikole,

Ali viknu Gerđiću segdare:
»Oj, segdari, mila braćo moja,
nije vaske Mato sakupijo
da pijete po Novomu vino,
nego valja sade četovati,
na Vrbanja mjesta izlaziti!«

(Ovdje prestaje pjevana verzija sa
snimke na magnetofonskoj vrpici [br.
5a]).

Nastavak pjesme br. 5b — na oba stupca:

da uvatim onu zmiju jutu
koji mi je puno dodijao,
zmiju jutu, Lašića Božura!
Ka' to čulo trideset serdara,
odma' momci na noge skočili,
dugijeh se puškâ privatili —
pred njima je Gerđiću serdare,
a za njime Tereziću Mato.
Ku' goj idu, Sutorini sidu,
uvatiše s' brda visokoga,
Kruševici selu dolazili.
Kad su momci Kruševice prošli,
ustavi i' Gerđiću serdare:
»Stante malo, moja braćo draga!
Ta' jim veli Gerđiću serdare:
»Čujete li, moji sokolovi!
Koji ima čizme na nogama,
sazuj čizme, a obuj opanke —
sade ćemo do Vrbanja doći —
da nas ne bi Božo opazijo!«
Kako reko, tako učinili —
do Vrbanja mjesta dolazili.
Tad pijevci tice zapjevale
i Danica lica pokazala.
Tada Gerđić vojsku razredio
i pojat u pustu okolili.
Tad svanulo i granulo sunce...
Ustade se Lašiću Božure,
pa on zove svoga pobratima,
pobratima, Miljkoviću Luku:
»Ustaj, brate, na noge lagane,
pa donesi dezmu vode ladne
da mi naše umivamo lice!«
U mlađega ne bi pogovora,
pa se diže na noge lagane,
sa rukom je dezmu uvatijo,
od pojate vrata otvorijo —
za njim ide Lašiću Božure.
Opazi ih Gerđiću serdare,
pa upita svoga pobratima:
»Pobratime, Terezića Mato,
koji ti je ono od Latina
što nosi dezmu vode ladne —
u licu je ljepši od devojke?«
Govori mu Tereziću Mato:
»Ono ti je Miljkoviću Luka,
ona ljuta pod kamenom gujal!«
»Koji ti je drugi od Latina

što ima žutoga perčina,
u plećima širi od aršina?«
»Ne pitaj me, Gerđiću serdare!
Ono j' junak Lašiću Božure!«
Tada oni u pojat ušli,
napili se lađane vodice,
a iz ploske žežene rakije,
i mezili primorskih smokava.
Tada viknu Gerđiću serdare:
»Koji mi je ovde od Latina
po imenu Lašiću Božure,
nek se preda u bandurske ruke,
da ga teške ne dopadnu muke!«
Dobro čuo Lašiću Božure —
za to Božo haje i ne haje...
I jope' više Gerđiću serdare —
ali Božo u misli udrio...
Vide Božo da su okojeni,
pa on zove svoga pobratima:
»Pobratime Miljkoviću Luka,
ti se predaj u bandurske ruke —
od mene ti bogom prosto bilo!
Grehota je, brate, prostuti...
P' ako igda na Mrcine dođeš —
zaklinjem te bogom velikijem,
na Mrcinam svetijem Nikolom —
pa mi pođi u Dunave ravne,
do Dunava, do te vode ladne,
a do moje prembijele kule!
Tu ćeš naći dvije kukavice,
Maricu i moju staru majku.
Pozdravi mi moju staru majku:
da se suncu i mjesecu nada,
svomu Božu više nikada —
i Jelicu, moju ljubiu dragu:
da s' udaje za koga jon drago —
od mene jom bogom prosto bilo!«
Kad je Luka njega razumijo,
u lice se onda poljubiše,
alališe i oprostije se.
Tada Luka pred pojat' izađe,
preda' se je u bandurske ruke.
Ka' to vide Gerđiću serdare,
pa do Luke junak doskočijo,
diže njemu svijetlo oružje
i ovako Luki progovara:
»Ajde čini pendžer na pojat
da gadamo Lašića Božura,

a od rovtvu ni govora nema!«
Mora iti na pojatu Luka,
pa učini pendžer na pojati.
Ka' ga vide Lašića Božure:
»A moj brate, Miljkoviću Luka,
je l' je sila ili dobra volja?«
Ali Luka s plačom progovara:
»A sila je, dragi pobratime!«
Kad to čuo Lašiću Božure,
planu junak ko da se pomami,
pa privati bistra dževerdala,
dževerdalu živu vatru dava —
al dževerdal vatru ne sastavlja...
Pa privati pušku samarliku,
pa i njome živu vatru dava —
a i ona vatru ne sastavlja.
Vide Božo de je izdaja:
»A moj kume, Vabiću Nikola,
izdade me, brate, na kumovstvu!
Izdalo te ljeto i godina!
U kući ti kuvato ne bilo!
Rđom kapo dok ti je temelja!«
Pa privati svoju pušku malu,
što mu vazda za pasom stajala —
dobro gleda Miljkovića Luku,
dobro gleda po svilenu pasu —
puče puška Lašića Božura
i pogodi Miljkovića Luku.
De je sreća, tu je i nesreća —
pogodi ga u noža srebrna...
Pade Luka niz pojatu pustu,
ko da ga je zrno ozljedilo.
Tada skoči tridesti bandura,
upali se tridesti pušaka
na junaka Lašića Božura.
onda viknu Lašića Božure:
»Oj, junače, Gerniću serdare,
de si jutros čele pokupio,
pa donio k meni u pojatu —
neka peca, a neka ne peca...?!«
Zamisli se Gerniću serdare...
Vrag nanio babu čobanicu,
pa govori Gerniću serdaru:
»O Gerniću, zlo ti jutro bilo!
Zar ne znaš de govore ljudi
za junaka Lašića Božura
da olovo ubit ga ne more?
Nego čuješ, Gerniću serdare,
ima l' koji pucu na dolami
od čistoga srebra salivena?
I to gledaj Lašića Božura,
gledaj njega u bijele zube —
i tako ćeš njega pogubiti!«
Svi momci dolame gledaju —

u nikoga puca ne bijaše,
neg junaka Gernića serdara.
Dževerdal je svoj napunijo,
pa on gleda Lašića Božura,
dobro gleda, boje pogodio,
pogodi ga u bijele zube —
na zatiljak puce izlećjelo.
Ka' to vide Lašiću Božure,
crnijem se prahom zasuo
i iz pljoske napio rakije,
i privati noža plamenoga
i on viknu što mu grlo dava:
»Drž se dobro, Gerniću serdare,
i tvojije tridesti bandura!«
Ka' to čuli tridesti bandura
i sa njima Gerniću serdare,
svaki trči ko će uvatit Boža.
Božo vrata otvorijo
i dvojicu tu je pogubijo.
Za trećijem se Božo naturijo —
pod njime se međa proorila,
pa mi Božu noge zatrpala.
Koliko se momci prepadoše,
niko Božu ne smije da dođe.
Iz daleka udaraše drvljem i kamenjem
dok su Božu smrti umorili.
Sad da vidiš Gernića serdara:
serdar je k njemu dolazijo...
Kad je segdar njega razgledao,
pa družini svojon govorijo:
»O družino, moja braćo mila,
grehotu smo veliku učinili
što smo vakog junaka pogubili!«
I momcima junak narediva
da raspore Lašića Božura.
Rasporiše Lašića Božura —
u njemu se srce ukazalo:
nije srce kao u čovjeka,
neg, reko bi, da su tri srca.
Tada viče Gerniću serdare,
pa je srce rukom prihvatio,
zamota ga u bjela papira
i stavi ga u svoga torbaka.
I družini svojon narediva
da sarane Lašića Božura,
jer je gr'ota od boga miloga,
a od ljudi 'azor i sramota
da vakoga rodena junaka
da ga jedu vrane i vukovi.
Tada junak vojsku sakupijo,
do Novoga grada dolazijo,
prijestonici srce opremijo.

-----

6 a Niko Škilj pjevao u magnetofon
Stjepanu Stepanovu:

Bijela je klikovala vila
s Kamenoga poviše Novoga,
pa dozivje Gerdića segdara:
»O Gerdiću, moj sokoloviću,
ako piješ u mejani vino,
zlo ti vino i gore ti bilo!
Ako jubiš na dušek u jubu,
jata tebe pojubila guja!
Ako mećeš kamena s ramena,
u ramenu ruku išteti!o!
Jali ne znaš, jal 'abera nemaš:
eno tebi lova debeloga
u Vrbanju, brdu kamenome,
jute guje, Lašića Božura!
Lako njega moreš ujititi
i nemilom smrti umoriti!«

I još vila tako govorila:
»Oj, Gerdiću, moj sokoloviću,
knjigu piši u Dobrotu ramnu
ja junaku Terzovića Matu,
neka kupi po izbor junake,
neka skupi trideset momaka
sve pod puškom i pod desnom rukom,
koji junak ne žali poginut,
ni na punu pušku udariti,
ni ranjena druga iznijeti
iz tijesna klanca Jadikovca,
deno majke jadikuju sinke
ja nevjeste braću i rodake!«

Jal da vidiš Gerdića segdara —
sjede junak, sitnu knjigu piše,
knjigu piše u Dobrotu ramnu
jal junaku Terzovića Matu.

Kad je Mato knjigu privatijo
i vidijo što mu knjiga piše,

6 b Niko Škilj pjevao u magnetofon
Ivanu Ivančanu

Aj, bjela je klikovala vila
s Kamenoga poviše Novoga,
i dozivje Gerdića segdara?
»Oj, Gerdiću, moj sokoloviću,

ako jubiš na dušek u jubu,
jata tebe pojubila guja!
Ako mećeš kamena s ramena,
u ramenu ruku išteti!o!
Jali ne znaš, jal 'abera nemaš:
eno tebi lova debeloga
jute guje, Lašića Božura,
u Vrbanju, brdu kamenome!
Lako moreš njega ujititi
i nemilo' smrti umoriti!«
Aj da vidiš prebijeje vile,
misli vila niko je ne čuje,
al je čuje Gerdiću segdare
u mejani de je pijo vino.
I ovako vila besjedila:
»Oj, Gerdiću, moj sokoloviću,
knjigu piši vu Dobrotu ramnu
jal junaku Terzovića Matu,
neka kupi po izbor junake,

koji nema kuće ni baštine,
koji junak ne žali poginut,
ni na punu pušku udariti,
ni ranjena druga iznijeti
iz tijesna klanca Jadikovca,
deno majke jadikuju sinke
a nevjeste braću i rodake!«
Misli vila niko je ne čuje,
jal je čuje Gerdića segdare.

Sjede junak, sitnu knjigu piše,
knjigu piše u Dobrotu ramnu
jal junaku Terzovića Matu.
Ovako mu u to' knjizi piše:
»Terzoviću, moj sokoloviću,
aj' ti kupi po izbor junake,
koji nema kuće ni baštine,
koji junak ne žali poginut,
ni na punu pušku udariti,
ni ranjena druga iznijeti
iz tijesna klanca Jadikovca!
Dobro' smo ti lova ulovili,
dušmanina i moga i tvoga,
po imenu Lašića Božura,
š njime pobru Milkovića Luku —
kakog živog da ga uvatimo!«
Kad je junak knjigu opravijo,
nakitijo, knjigu opravijo,
ode knjiga od ruke do ruke,
dok u ruke Terzoviću Matu.
Kad je Mato knjigu privatijo
i na knjizi pečet prolomijo,
sve vidijo što mu knjiga piše,

jod veseja na noge se skače
i on skupi ja dobre junake.
Sakupijo trideset momaka,
koji nema kuće ni baštine,
koji junak ne žali poginut,
ni ranjena druga iznijeti
iz tijesna klanca Jadikovca,
deno majke jadikuju sinke,
ja nevjeste braću i rođake.

Kad je Mato momke sakupijo,

u Novoga grada okrenuo.
I tu ga je Gerdiću segdare,
i tu ga je Gerdić pričeka. —
Pitaju se za zdravje junačko —
dobro bilo i tamo i amo.
Pa odoše piti hladno vino,
vino pili i kako i bilo.

Justade se Terzoviću Mato,
a Gerdiću tako besjedijo:
»Oj, Gerdiću, moj sokoloviću,
brijeme dođe a vakat mi stiže,
treba, braćo, da mi putujemo
pu' Vrbanja, brda kamenoga,
ujititi Lašića Božura!«
Da je, braćo, pogledati bilo:
sastavi se junak do junaka.
Dunaj, brate, vodi odlazili,
pa odmah se grada dovatili.

Jal da, braćo, pogledati bilo —
malo bilo, mnogo ne trajalo,
ka' svanulo i sunce granulo.

Ustade se Lašiću Božure
i za njime Milkoviću Luka.
Luka nosi ibrik vode hladne
da umije Lašiću Božuru,
da umije prebijelo lice,

od veseja na noge se skače,
po Dobroti jali kupi momke.
Sakupijo trideset momaka,
koji nema kuće ni baštine,
koji junak ne žali poginut,

ni na punu pušku udariti,
ni na britku sabju polećeti.
Kad je Mato momke sakupijo
i pred njima Mato okrenuo,
ku' go' ide Terzoviću Mato,
ku' go' ide, do Novoga side.
I tu ga je Gerdiću segdare,
i tu ga je junak pričeka. —
Pitaju se za zdravje junačko —
dobro, brate, i tamo i amo.
Pa odoše piti hladno vino,
vino pili i kako i bilo —
malo bilo, mnogo ne trajalo.

Jali viknu Gerdiću segdare:
»Terzoviću, moj sokoloviću,
brijeme dođe, a vakat mi stiže,
treba, braćo, da mi putujemo
pu' Vrbanja, brda visokoga,
ujititi Lašića Božura!«

Kako rekli, tako učinili:
najprvi je Terzoviću Mato,
al za njime Gerdiću segdare.
Ku' go' momci bili odlazili,
u Vrbanji jesu dolazili,
svu kolibu pustu okolili.

U kolibi Lašiću Božure,
š njime pobre Milkoviću Luka.

Aj' da vidiš Lašića Božura
de mi viknu — brzo mi je lice —
»Što ste, momci, tako očestili,
što mislite mene ja ubiti?«

Jal da, brate, pogledati bilo,
pogledati Terzovića Mata!
Gerdić viknu glasom glasovito:
»Ko je vóde Lašiću Božure,
nek s' predava u bandurske ruke
ni prez ka'ge, nit prez mrtve glave!«
Jal je Božo tiho govorijo:
»Da vas ima drugâ pe' stotina,
ja se ne dam u bandurske ruke!
Dokle j' mene i mojega, brate,
i mojega okovana noža,
ja se ne dam u bandurske ruke!«
Uto Božo u kolibu bijo,
u kolibu pustu ulazijo,
a za njime Milkovića Luka.
Jal da vidiš Lašića Božura
đe mi viknu glasom glasovito,

Milkoviću tako govorijo:
»Milkoviću, sladak pobratime,
vóde nemaš zašto poginuti,
već ti bježi u Mrcine ramne!
Zaklinjem te na Mrcina crkvu,
kumim svecom svetijem Nikolom,
daj ti podi u Dunave ramne,
s onu bandu Dunaj-vode hladne,
pa ćeš naći jednu kukavicu,
štono kuka kono kukavica!
Al' no nije crna kukavica,
neg Božuru ostarjela majka.
Ti pozdravi milu moju majku,
po imenu Lašićevu Stanku!
Nek se nada suncu i mjesecu
povr' Kite, povr' Bjelatine,
sinu Božu više nikadara;
da je Božo kosti ostavijo,
da u koga, ne bi ni žalijo,
u svog kuma Vabića Nikole!«

Milkoviću milo ne bijaše
al mu druga biti ne mogaše.
Pa da vidiš Milkovića Luke,
pred kolibu pustu izlazijo.
Pričekali carevi banduri,
udaraju Milkovića Luku,
da se penje na kolibu pustu,
da bi válja' slamu raženicu
pravi' prozor Lašiću Božuru.
Milkoviću milo ne bijaše,
jal mu druga biti ne mogaše.
Jal da vidiš Milkovića Luke
đe su njemu bati dodijali,
pa se penje na kolibu pustu.
Na kolibi ljesti izvadijo,
stane válja' slamu raženicu,
pravi prozor Lašiću Božuru.

Jal mu Božo iz kolibe viče:
»Daj pola'se, Milkovića Luka,
jeli si se mamó' pomamijo;

Jali viknu Gerdiću segdare:
»Ko je vóde Lašiću Božure,
nek s' predava u bandurske ruke
ni prez ka'ge, ni prez mrtve glave!«
Al je Božo tiho govorijo:
»Da vas ima drugâ pe' stotina,
ja se ne dam u bandurske ruke!
Dokle mene i mojega, brate,
i mojega vokovana noža,
ja se ne dam u bandurske ruke!«
Uto Božo u kolibu bijo,
u kolibu pustu ulazijo,
aj za njime Milkoviću Luka.
Aj da vidiš Lašića Božura
đe mi viknu grlom bijelijem:
»Oj, Gerdiću, moj sokoloviću,
nemoj moju odsjecati glavu,
ja te bogom vóde mojim kumim!«
Ja tako je Božo besjedijo:
»Milkoviću, sladak pobratime,
vóde nemaš zašto poginuti,
već ti bježi u Mrcine ramne!
Zaklinjem te na Mrcina crkvu,
kumim svecom svetijem Nikolom,
daj ti podi u Dunave ramne,
s onu bandu Dunaj-vode hladne,
tu ćeš naći jednu kukavicu,
bez sinová, sivih sokolova!«

Aj, da, braćo, pogledati bilo,
pogledati Milkovića Luke!
Milkoviću milo ne bijaše,
al mu druga biti ne mogaše,

pred kolibu pustu izlazijo.
Pričekali carevi banduri,
udaraju Milkovića Luku,
da se penje na kolibu pustu,
da bi válja' slamu raženicu,
pravi' prozor Lašiću Božuru.

Aj da, braćo, pogledati bilo
đe mu Božo iz kolibe vikne:
»Daj pola'se, Milkovića Luka,
što si jutros tako poludijo?

koja tebi golema nevolja?
Jal je tvoja jali dobra voja,
jeli su ti baći dodijali?«
Jal besjedi Milkovića Luka,
i on njemu kroz plač besjedijo:
»Mož Lašiću, sladak pobratime,

nije moja jali dobra voja,
nego su mi baći dodijali!«
Jal da vidiš Lašića Božura:

svoju pušku pri kundaku jubi.

»Puško moja, ne ostala pusta,
nit zapala u dušmanske ruke!
Nemoj mene vatrom prevariti,
za oko te ni moliti neću!«
Dobro gleda Lašiću Božure,
dobro gleda — vatru ne sastavja:
zali mu je Vabiću Nikola,
slano' krvi jes' mu zatopijo,
tako puška užeci ne mogla.

Božo ima pušku iza pasa,
pa je puški tako besjedijo:
»Puško moja, ne ostala pusta,

nemoj mene vatrom prevariti!«

Dobro gleda, dobro ja pogađa,

pogodila Milkovića Luku,
pogodi ga po svilenu pasu.
Al da vidiš Milkovića Luke:
što je sreća i ovaka bila —
za pasom mu o' s'ebra nožnica,
pa se zrno ja nizà nju slilo,
pa mu puška ožeći ne mogla.
Jal da, braćo, pogledati bilo,
pogledati Milkovića Luke:
pade Luka niz kolibu pustu,
ko da ga je smrtna rana stigla.

Jal da, braćo, pogledati bilo:
navalili carevi banduri

na junaka Lašića Božura.
Jal je Božo vako besjedijo:
»Vala bogu, vala jedinome!«

Jal je tvoia jali dobra voja,
jeli su ti baći dodijali?«
Progovara Milkoviću Luka:

»Oj, Lašiću, sladak pobratime,
ja ti nijesam mamom pomamijo,
nije moja jali dobra voja,
nego su baći dodijali!«
Jal da, braćo, pogledati Boža,
đe mi ima svoga dževerdala:
svoju pušku pri kundaku jubi
i na puški čaruk omaknuo.

Jali puška vatru ne sastavja:
zali mu je Vabiću Nikola,
slano' krvi jes' mu zatopijo.

Pa da vidiš Lašića Božura,
tako bijo junak govorijo:
»Vala bogu, vala jedinome,
ludi li su carevi banduri!«
Ma da vidiš Lašića Božura,
Božo ima pušku iza pasa,
vako puški tiho govorijo:
»Puško moja, ne ostala pusta,
ni zapala u dušmanske ruke!
Nemoj mene vatrom prevariti,
za voko te ni moliti neću!«
Dobro gleda Lašiću Božure,
dobro gleda Milkovića Luku,
dobro gleda po svilenu pasu.
Pukne puška Lašića Božura,
pa pogodi Milkovića Luku,
pogodi ga po svilenu pasu.

Što je sreća i ovaka bila —
za pasom mu o' s'ebra nožnica,
pa se zrno ja nizà nju slilo.

Pade Luka niz kolibu pustu,
ko da ga je smrtna rana stigla.
Jal da vidiš Lašića Božura
đe je tako junak pozdravijo:
»Ajde zbogom, Milkoviću Luka!
Pozdravi mi milu moju majku,
nek se nada suncu i mjesecu,
sinu Božu više nikadara!
Aj da, braćo, pogledati bilo:
navalije carevi banduri,
iz pušaka bili naturili
na junaka Lašića Božura.
Jal je Božo tako besjedijo:
»Vala bogu, vala ravednome!«

Ludi li su carevi banduri,
de su jutros čele pokupili —
neka peca, a neka ne peca!»

Jal Lašića Božo govorišo:
»Mila majko, mili roditelju,
joću li te više ikad vide?«
Neću, majko, više nikadare!»
Malo bilo, mnogo ne trajalo,
dok evo ti babe proroknice.
Baba goni nekolik' kozlića,
pa je baba tako besjedila:
»Ludi li ste, carevi banduri,
de ste jutros tako podranili!
Il ne znate, il 'aber nemate:

to je glavom Lašiću Božure,
njega puška ubiti ne more!

Koji ima pucu na dolami,
da je puca ja od srebra pusta,
turite je puški dževerdalu,

po gledajte u bijele zube!»
Sa' pogleda junak na junaka —
na nesreću Terzoviću Mato,
na njemu se puca ja intrala.
Brže Mato pucu okinuo,
pa je turi puški dževerdalu.
Dobro gleda, još boje pogada,
pa pogodi Lašića Božura,
pogodi ga u bijele zube —
na zatijak, braćo, izlazilo.
Jal da, brate, pogledati bilo —
veli Božo: »Javo, moja majko,
javo, majko, de sam poginuvo!
Da u koga, ne bi ni žalijo,
u svog kuma, Vabića Nikole!»
Jal da vidiš Lašića Božura,

de potegnu okovana noža.
Jal se pušti ne da izvaditi,
izvaditi iz svoji' nožnica.
Zali mu je Vabiću Nikola,
slano' krvi bijo zatopijo.
Jal da vidiš Lašića Božura
de je s nožem o kli udarijo,
ja nožnicam' u dvje u tri pole —
osta nožić u desnici ruci.
Jal da vidiš Lašića Božura:
pred kolibu pustu izlazijo,
tu nalazi do dva brata mila,
do dva brata, do dva Sabrajića,
koja su se braća ja falila
da će Božu na megdan izići,
i od Boža donijeti glavu.
Jal da vidiš Lašića Božura,
Sabrajića uvatijo Pava,
rastavi ga u dvje polovine;

Sabrajića uvatijo Pera,
ljevu njemu okinuo bandu,

Malo bilo, mnogo ne trajalo,
dok evo ti babe proroknice.
Baba goni nekolik' kozlića,
te je tako baba govorila:
»Ludi li ste, carevi banduri,

ne trošite praha ni olova,
to je glavom Lašiću Božure,
njega puška ubiti ne more,
niti sjeći brijatkinja čorda!
Koji ima pucu na dolami,
da je puca ja od srebra pusta,
turite je puški dževerdalu,
pa gledajte Lašića Božura,
gledajte ga u bijele zube!»
Ja pogleda junak na junaka —
na nesreću Terzoviću Mato,
na njemu se puca ja intrala.
Brže Mato pucu okinuo,
pa je turi puški dževerdalu.
Dobro gleda, još boje pogada,
pa pogodi Lašića Božura,
pogodi ga u bijele zube —
na zatijak, braćo, izlazilo.

Veli Božo: »Javo, moja majko,
javo, majko, de sam poginuvo!
Da u koga, ne bi ni žalijo,
u svog kuma, Vabića Nikole!»
Jal da vidiš Lašića Božura,
zasiplje se praho' ja crnijem,
ja zal'jeva žeženo' rakijom,
i potegnu okovana noža.
Jal se pušti ne da izvaditi,
izvaditi iz svoji' toknica.
Zali mu je Vabiću Nikola,
slano' krvi bijo zatopijo.
Jal da vidiš Lašića Božura
de je s nožem o kli udarijo,
ja nožnicam' u dvje u tri pole —
osta nožić u desnici ruci.
Jal da, braćo, pogledati Boža:
pred kolibu pustu izlazijo,
tu nalazi na dva brata mila,
do dva brata, do dva Sabrajića,
koja su se braća ja falila
da će Božu na megdan izići.

Sabrajića uvatijo Pava,
ljevu njemu okinuo bandu,
vidu mu se crne žigerice;
Sabrajića uvatijo Pera,
rastavi ga u dvje polovine;

viđu mu se crne žigerice.
Za trećim je Božo naturijo
i pod njim se međa raspundala
i gomila noge pritisnula.
To videli carevi banduri,
navalili drvjem i kamenjem —
dok su Boža smrti sastavili.
Otolen su Boža odnosili
i donjeli do Đurdeve crkve.

Iž njega su srce izvadili,
i u srcu sedam litar bilo.

Jeli bilo, jeli nije bilo,
a mi, braćo, da se veselimo!

za trećim je Božo naturijo
i pod njim se međa raspundala
i gomila noge pritisnula.
To videli carevi banduri,
navalili drvjem i kamenjem —
tu su Boža smrti sastavili.
Otole su Boža odnosili
i donjeli do Đurdeve crkve.
I tu su ga, brate, rasporeli,
iž njega su srce izvadili,
a u srcu sedan litar bilo.

Jeli bilo, jeli nije bilo,
aj mi, braćo, da se veselimo,
i da bi nas i bog veselijo!

Marko Mišić (1906), Šišci,
Konavle, pjeva uz gusle

$\text{♩} = 204 \text{ ca} (\text{rubato})$

Pjevač

Gusle

Bi- je-la je kli-ko-va-la vi-la

sa Vr-ba-nja mje-sta pi-to-mo-o-ga-n, pa do-zu-vje

u No-vo-ga gr(a)-da po i-me-nu Ger-di-ća seg-da-ra:

„Voj, Ger-di-ću, moj so-ko-lo-vi-i-ću, daj se di-ži

na no-ge la-ga-ne! E-vo pi-ješ u me-ha-ni(vi-) na, |

na gor-ke ti ra-ne u-da-ri- lo! A-ko ju-biš na du-še-ku lju- bu,

u xô čas si junak poljubi- jo! E-no te bi lo-va de-be-lo- ga

vu Vr- ba- nju, mjestu kamen- me, dobra lo-va, Lasica Božu- ra!
it.d.

Originalni tonovi svirani
na guslama:

Transponirano na finalis g¹:

Tonovi pjevanja
(original):

Transponirano na finalis g¹:

Arhaički oblik tog tonskog niza
bta bi:

Niko Škilj (1908), Dunave
pjeva uz gusle

♩ = 78 ca (*rubato, slobodno*)

Pjevač

(ovaj os je nešto previsok)

(odavde počev je as čisto intoniran)

a-ko méčes' kamená s ramena, u ra-me-nu ru-ku ište-

(uzdah poput mukloq zavijanja)

ti-jo! (U - u) Jali ne znaš, jal abera nemaš:

e-no te-bi lo-va de-be-lo-ga, ljute guje La-ši-ća Bo-žu-ra

(ej,) u Vrbanju, br. du ka-me-ru-me! (E) i.t.d.

Tonovi gusala (orig.) Transponirano na finalis g¹:

Tonovi pjevanja (orig.) Transponirano na finalis g¹:

ZUSAMMENFASSUNG

DAS LIED VON BOŽUR LASIĆ

In Konavle, einem Gebiet bei Dubrovnik, ist sehr verbreitet eine Überlieferung an einen Rebellen namens Božur Lasić, der um die Mitte des vorigen Jahrhunderts zum Aufständischen wurde während der dortigen Bauernunruhen gegen die Ausbeuterei seitens der Dubrovniker Grundbesitzer. Die Überlieferung beruht auf geschichtlichen Tatsachen; Episoden aus dem Leben des Helden, sowie seinem Tod, haben sich, legendenhaft verherrlicht, sowohl in der Sage, als auch in epischen Guslaren-Gesängen erhalten, deren Stileigenschaften, Ausdrucksmittel und Sprache alle Elemente des traditionellen jugoslawischen epischen Heldenliedes widerspiegeln was das intensive Leben der Epik in diesem Landstrich, besonders zu jener Zeit, bezeugt, da schon sehr bald nach dem Stattfinden des Ereignisses eine Version des Liedes von dem bekannten Volksliedsammler Baldo Glavić dort aufgezeichnet wurde und schon im Jahre 1900 ein weiteres Lied in einem Dubrovniker Kalender in Druck erschien.

Heute ist, ausser verschiedenen Überlieferungen in Prosa, nur das Lied von Lasićs Tod verbreitet und zwar in Varianten die sich voneinander hauptsächlich im Umfang und der Beschreibung von Einzelheiten unterscheiden, in summa aber von dem Lauf der Ereignisse (Verrat durch den Gevatter, Umzingelung Božurs durch die Panduren, sein heldenhafter Kampf und Tod), übereinstimmend berichten, wobei dem verherrlichten Helden, der der geknechteten Bauernschaft zum Inbegriff ihres Kampfes wurde, die legendären ritterlichen Züge und manche übernatürliche Eigenschaften alter epischer Helden aus der reichen Tradition der jugoslawischen Guslarengesänge verliehen werden (z. B. die Unverletzbarkeit). Hierbei ist besonders merkwürdig, dass sowohl das Ereignis selbst, als auch seine Liedwerdung sich in so unferner Vergangenheit begab, und dass das Lied dennoch alle Merkmale alter epischer Dichtung in reifer, wohlgestalteter und abgerundeter Form besitzt. Alle bisher aufgezeichneten Versionen sind in epischen Zehnsilbenversen verfasst.

Um die Textunterschiede bei verschiedenen Sängern, sowie bei den gleichen Sängern bei wiederholter Wiedergabe aufzuzeigen, sind die Texte der Varianten parallel gesetzt.

Zwei kurze Gesangsproben mit Gusle-Begleitung müssen zur Illustrierung der Singart dieser Guslaren genügen. Sie widerspiegeln zugleich zwei Interpretierungs-Temperamente, denn der Gesang des einen ist ruhig fließend, erzählend, während der des anderen dramatisch bewegt ist. Zugleich bewegt sich der Gesang des einen im Rahmen der Tonreihe alter dinarischer enger akustischer Tonverhältnisse, während das Tonempfinden des anderen nicht mehr so fest und sicher im traditionellen Tonrahmen verankert ist, wodurch es bei ihm zu einer interessanten Verlagerung des Empfindens von Tonika und Subtonium modi gekommen ist, d. h. sein Empfinden hat die Funktionen beider Töne um eine Tonreihenstufe höher verschoben und hat sich so der temperierten Tonreihe genähert, mit ihrem charakteristischen Halbtonverhältnis vom Subsemitonium zur Tonika modi.

Bei dem Gesang beider Guslaren überwiegt Polymetrik und Polyrythmik, wie es eben die sprachlichen und dramatischen Momente bei der Interpretation des Textes erheischen; Grundmetrum und Grundrhythmus sind aus dem Notenbeispiel ersichtlich.